

רב אשי אמר: ניהא ליה דליקו בהמנותיה
[נוח לו בכך, כדי שייחשב אדם מהימן].

מאי בינייהו?

איכא בינייהו דמית לוקח לאחר שקנאה
הגזלן מהבעלים⁽⁶³⁾. ועתה בא הגזלן
להוציאה מבני הלוקח.

מאן דאמר שהטעם הוא משום שניהא ליה
דלא לקרייה הלוקח גזלנא, הא מית ליה [הרי טו-א
מת הלוקח], ושוב אין מי שיקראנו גזלן.
והיות וכך, נתכוין הגזלן להעמידה ביד
הלוקח רק בחייו, ולא לאחר מותו.

ומאן דאמר שהטעם הוא משום שניהא ליה
דליקום בהמנותיה, בהדי בני נמי [גם עם
בני הלוקח] ניהא ליה דליקום בהמנותיה,
ולכן רצונו של הגזלן שתשאר הקרקע ביד
בני הלוקח.

ומקשינן: גם לטעם הראשון, שהוא חושש
שיקראנו הלוקח גזלן, הרי זה שייך גם אם
מת הלוקח, כי סוף סוף קרו ליה בני הלוקח
גזלנא!

אלא, איכא בינייהו דמית הגזלן.

א. יש לו מעות ויש לו שבת, ואף על פי שלא
פירש לו את השבח⁽⁶⁰⁾.

ב. הכיר בה שאינה שלו, ולקחה, מעות יש
לו, שבח — אין לו.

ג. אחריות טעות סופר הוא. בין בשטרי
הלואה, בין בשטרי מקח וממכר.

בעא מיניה שמואל מרב: אם חזר הגזלן
ולקחה [את השדה] מבעלים הראשונים
לאחר שמכרה ללוקח — מהו, מה הדין,
האם יכול הוא עתה להוציא את השדה
מהלוקח⁽⁶¹⁾, כפי שהיו עושים הבעלים, או
לא?

אמר ליה: מה מבר לו ראשון [הגזלן] לשני
[ללוקח], לא רק את השדה כמות שהיא
עתה, אלא אף כל זכות שתבא לידו בשדה
לאחר מכן. ובדאי כשקנאה לאחר מכן
מהבעלים, נתכוין שיהא המקח מקוים ביד
הלוקח⁽⁶²⁾.

והוינן בה: אם כן, מאי טעמא? לשם מה
חזר הגזלן וקנאה מהבעלים?

מר זוטרא אמר: ניהא ליה בכך, כי היכי דלא
נקרייה גזלנא [כדי שלא יקראנו הלוקח גזלן,
כאשר יבוא הנגזל ויטרפנה ממנו].

מהבעלים, הרי אין אדם מקנה דבר שלא בא
לעולם!

ופירשו הרמב"ו והרשב"א, שאנו אומרים
שעתה כשלקח הגזלן את השדה מהבעלים, לא
נתכוין לקנות לעצמו, אלא לזכות בה עבור
הלוקח, וזכין לאדם שלא בפניו.

63. כך פירש רש"י. והקשו התוס', וכי משום
שמת הלוקח, פקעה זכותו, הלא זכה בשדה מיד

60. עיי' בראשונים שביארו למה האריך רבא
בלשונו, הרי יכול היה לומר בקיצור "הלכתא
כרב!"

61. ויחזיר לו את הדמים. תוס'.

62. הקשו הראשונים, ומה בכך שנתכוין לכך,
הרי מתחילה לא חלה המכירה כלל! ואם נאמר
שנתכוין מתחילה שיחול הקנין לכשיקחנה

ועתה מוסיפה הגמרא עוד פרטים בענין זה:

פשיטא [פשוט הדבר], שאם קודם שלקחה הגזלן מהבעלים⁽⁶⁵⁾, חזר וזבנה [מכרה] לאדם אחר בנוסף לראשון, או אורתה [הורישה לאחד מבניו⁽⁶⁶⁾], ויהבה כמתנה [או נתנה במתנה] לאחר — במקרים אלו ודאי שלא לאוקמה קמי לוקח קא בעי [לא להעמידה בפני הלוקח נתכין] כשלקחה מהבעלים, שהרי מכרה או נתנה לאחר!

וכן אם גזל הגזלן את הקרקע מאחד מקרוביו, ולאחר מכן מת אותו קרוב, ונפלה ליה הקרקע לגזלן בירושה, היות וירושה ממילא היא, ולא איהו קא טרח אבתרה [ולא טרח הגזלן אחרי הקרקע], אין מעשיו מוכיחים שניחא ליה דליקו בהמנותיה, ולכן הרי הוא כיורש בעלמא, וחוזר ותובעה מהלוקח, ונותן לו דמיה.

ואם לאחר שגזל ומכר את הקרקע, גבי איהו [הגזלן] את הקרקע בחובו, שהיה הנגזל חייב לו חוב, ובא אליו הגזלן ואמר לו: הגביני בחובי את הקרקע שגזלתי ממך, אזי הדין הוא שחזינא [אנו מתכוונים באיזה

למאן דאמר שהטעם הוא משום שניחא ליה לאיניש דלא לקריוהו גזלן, הא מית ליה הגזלן, ושוב אין לו נפקא מינה בזה.

למאן דאמר שהטעם הוא משום שניחא ליה דליקום בהמנותיה, הכי נמי, אף על גב דמית הגזלן, ניחא ליה דליקום בהמנותיה [נוח לו שייחשב נאמן, אף לאחר מותו]!

ותמהינן: גם לטעם הראשון, הרי יחרפוהו לאחר מותו, שפוף סוף קרו לבניה בני גזלנא [יקראו לבניו "בני גזלן"]!

אלא, איכא בינייהו מקרה שלא מכר את הקרקע הגזולה, אלא דיהבה [שנתנה] הגזלן כמתנה.

מאן דאמר שהטעם הוא משום שניחא ליה דליקום בהמנותיה, כמתנה נמי שייך טעם זה, שניחא ליה דליקום בהמנותיה.

אבל למאן דאמר שהטעם הוא משום שניחא ליה דלא נקריוהו גזלנא, בנתינת מתנה אמר ליה הגזלן למקבל המתנה: מאי גזלינא מינד? הרי לא שילמת על הקרקע, אלא קיבלתה במתנה! (64)

כך לאחר שחזר ולקחה מהנגזל, זכה בה כבר הלוקח, ואין מכירתו השניה מועילה כלום. וכך כתב הרשב"א במשמעות דברי רש"י.

אבל בהגהות הגר"א הביא, שברמב"ם איתא, שאף בכהאי גוונא לא קנאה הלוקח, כי נתברר למפרע שלא היתה דעתו של הגזלן כשקנה מהנגזל, להעמידה לפני הלוקח.

66. כתב הנחלת דוד, דהיינו שהורישה לו בחייו, במתנת בריא. דאל"כ, אלא שהורישה ממש, במתנת שכיב מרע, היאך חזר ולקחה אחר כך מהבעלים הראשונים?

כשקנאה הגזלן מהבעלים!

ופירושו, שמת הלוקח קודם שלקחה הגזלן מהנגזל.

64. כתבו התוס', דאמנם גם בלוקח צריך הגזלן להחזיר ללוקח את מעותיו, אלא שמכל מקום יקראנו גזלן כל זמן שלא יפרע לו.

ובתוס' הרא"ש כתב, שהיות והוציא הלוקח מעות על הקרקע, אף אם יקבלן חזרה, קשה בעיניו שנתבטל המקח, ולכן יקראנו גזלן.

65. כך כתב רש"י. ומשמע מדבריו, שאם עשה

מקרה מדובר]:

אי אית ליה לנגזל ארעא אחריתי, ואמר הגזלן: דווקא האי, קרקע זו בעינא [רצוני] לגבות בחובי — מוכח שלאוקמה קמיה לוקח קא בעי. שאם בא סתם לגבות קרקע בחובו, למה טרח דווקא אחר קרקע זו?

ואי לא, אלא במקרה גבה את הקרקע שגזל, זוזי הוא דבעי אפרועי [רצה רק לפרוע מעותיו בקרקע זו], ולא נתכוין להעמידה לפני הלוקח.

אם יחבה נהליה הנגזל לגזלן **במתנה, פליגי בה רב אחא ורבינא.**

חד אמר: מתנה כירושה, הוא ממילא, מרצונו של הנותן, היא באה. ולא מחמת רצון הגזלן, כי היכי דליקום בהמנותיה של הלוקח.

וחד אמר: מתנה — הרי היא כמכר. דאי לאו דטרח וארצי קמיה [אם לא היה טרח מקבל המתנה לרצות את הנותן שיתן לו], **לא הוי יחיב ליה מתנה.**

ולחכי טרח וארצי הגזלן קמיה דנגזל, כי היכי דליקום בהמנותיה של הלוקח.

ועד אימת אנו אומרים שאם קנה הגזלן מהנגזל, עשה זאת משום שניחא ליה דליקום בהמנותיה?

אמר רב הונא: עד שעת העמדה בדין של

הגזלן. דהיינו, עד זמן שיטרפוה מהלוקח, ויעמיד את הגזלן לדין.

אבל אם עמד הגזלן ברשעו, ולא קנאה מהנגזל עד זמן זה, גילה דעתו שאינו אדם מהימן. ואף אם יקחנה לאחר מכן, ודאי שאין כוונתו להעמידה לפני הלוקח⁽⁶⁷⁾.

חייא בר רב אמר: עד דמטא אדרכתא לידיה. דהיינו, עד שחייבו בית הדין את הגזלן לפרוע ללוקח, ועמד במרדו ולא שילם, עד שכתבו בית דין פסק דין על נכסי הגזלן, שבכל מקום שימצאם — יחזיק בהם. והיינו תשעים יום לאחר גמר הדין.

רב פפא אמר: עד דמתחלן יומי אברזתא. דהיינו, לאחר שנגמר תהליך האדרכתא, ומצא הלוקח קרקע משל הגזלן, בא לבית דין, והם מכריזים שכל מי שרוצה לקנות קרקע — שיבא ויקחנה.

מתקוף לה רמי בר חמא [על דברי רב, שאמר, שאם קנה הגזלן את השדה, נתכוין שתהא מקויימת ביד הלוקח]: **מכדי, האי לוקח במאי קני להאי ארעא — בהאי שטרא** [במה קנה הלוקח את הקרקע מתחילה — בשטר זה שבידו], **והרי האי שטרא — כחפא** [כחתיכת חרס] **בעלמא הוא,** שהרי בזמן המכר לא היתה הקרקע שייכת למוכר! אם כן, אף שנתכוין הגזלן שתהא מקויימת בידו של הלוקח, מכל מקום, היאך קנאה?!⁽⁶⁸⁾

67. הקשו התוס', נאמר שקונה אותה הלוקח במה שמחזיקה עתה, לאחר שקנאה הגזלן! ותירצו, שמשמע לו שמשעה שקנאה הגזלן,

67. כך כתב רש"י. ור"י מלוניל כתב, שמאחר שביישו הגזלן להביאו לבית דין, ודאי לא טרח לקנות את השדה על מנת להעמידה לפניו.

אמר ליה רבא: תהא במאמינו. דהיינו, שאמר הלוקח לגזלן בשעת המקח: סומך אני עליך שתדאג שהקרקע תהיה בידי (69). בההוא הנאה דלא קאמר ליה הלוקח מידי [דבר], וקא פמיד עליה [על הגזלן], דטרח (70) ומייתי ליה [שיטרח ויביא לן] את הקרקע, גמר הגזלן בדעתו ומקני ליה [והקנה לו אותה] כשחזר ולקחה מהבעלים הראשונים (71).

מתיב רב ששת: אם אמר אדם לחבירו: מה שאירש מאבא מכור לך, או שאמר לו: מה שתעלה מצודתי [מלכודת של חיות או עופות או דגים] מכור לך — לא אמר כלום.

אבל אם אמר לו: מה שאירש מן אבא היום מכור לך, או שאמר לו: מה שתעלה מצודתי היום מכור לך — דבריו קיימין! ולהלן בגמרא יתבאר מאי נפקא מינה בין הרישא לסיפא.

מוכח מהרישא, שכיון שבשעת המכירה

עדיין לא היה הדבר בידו, לא יחול המכר אף כשיבוא לידו. אם כן, היאך יכול הגזלן להקנות ללוקח את השדה? (72)

אמר רמי בר חמא: הא גברא — והא תיובתא! כלומר, הרי אדם גדול, וכגדולתו — קושייתו!

אמר רבא: גברא — אכן קא חזינא, אבל ותיובתא — לא קא חזינא. כי יש לחלק בין שני המקרים:

הכא — סמכא דעתיה, והכא — לא סמכא דעתיה.

ומבאר רבא את דבריו:

הכא סמכא דעתיה של הלוקח, דאזיל הגזלן וטרח ומייתי ליה [ויטרח ויביא את הקרקע]. כי היכי דלא נקרייה גזלנא.

אבל הכא, בברייתא, לא סמכא דעתיה של

69. מרש"י משמע שהיינו דווקא אם אמר כך הלוקח בפירושו. אבל יש ראשונים שפירשו, שבסתמא, אם לא אמר לו כלום, הרי הוא מאמינו.

70. כך גרס הרש"ש.

71. לכאורה קשה, סוף סוף היאך קנה הלוקח את השדה?

וכתבו התוס', דהרי זה כאילו אמר לו הגזלן: שדה זו תהא קנויה לך לכשאקחנה.

והר"ן כתב, שהנאה זו חשובה לגזלן כאילו קיבל כסף עתה, כשלקחה מהבעלים, ובכסף זה מקנה לו את השדה.

72. כך הוא פירוש הקושיא לשיטת התוס'

הרי היא של הלוקח, אף שלא עשה בה קנין חדש.

אמנם יש להקשות עוד, הרי אפשר לומר, שכשקונה הגזלן מהבעלים, נתכוין לזכות עבור הלוקח [וכפי שהבאנו לעיל, שיש ראשונים שמבארים כך]!

והרשב"א כתב, שקושיית רמי בר חמא היא על מה שאמרנו לעיל, שאם גבאה הגזלן בחובו, זכה הלוקח. והרי שם, שגובים מהבעלים את השדה בעל כרחם, ודאי אינם מקנים את הקרקע, ואיך זכה בה הלוקח?

והר"ן כתב, שאמנם הגזלן נתכוין לכך. אבל הבעלים הראשונים אינם יודעים כוונתו, ומסתמא אינם מתכוונים להקנות ללוקח.

הלוקח. שאומר הוא בליבו: מי אומר שיירש המוכר מאביו כלום, שמא ימכור אביו את נכסיו בחייו! (73)

שלחיה לקמיה דרבי אבא בר זבדא [את הקושיא שהקשה רב ששת על דברי רב].

אמר להו: קושיא זו אינה צריכה להכנס לפני בית המדרש. אין קושיא זו צריכה להכנס לפני בני הישיבה כדי שיתרצוה, לפי שאין בהם מי שידע לפרקה (74).

אמר רבא: אדרבה, קושיא זו צריכה ליכנס לפני — ואף לפני לפני. שתשובתה בצידה: הכא — סמכא דעתיה, והכא — לא סמכא דעתיה. וכפי שנתבאר.

הוה עובדא בפומבדיתא, שדנו את הדין כדברי רב. ואותביה [והקשו] מברייתא זו על דברי רב.

אמר להו רב יוסף: זו אינה צריכה לפני.

ואמר ליה אביו: צריכה לפני ולפני לפני. כי תשובתה בצדה: הכא סמכא דעתיה, הכא

לא סמכא דעתיה.

ועתה חוזרת הגמרא לבאר את הברייתא.

ומאי שנא רישא, שאמר לו "מה שאירש מאבא מכור לך", שאז הדין הוא שלא אמר כלום, ומאי שנא סיפא, שהוסיף ואמר "מה שאירש מאבא היום", שאז דבריו קיימין?!

אמר רבי יוחנן: באמת מעיקר הדין לא חל המכר כלל. והטעם שבסיפא הדין הוא שדבריו קיימין:

כשמכר מה שעומד לירש מאביו, הטעם הוא משום שמדובר שאביו גוסס, ועומד למות היום, שהרי אמר "מה שאירש מאבא היום". והיות וכך, צריך הוא מעות לקבורתו ולתכריכיו. ולכן, משום כבוד אביו, אמרו חכמים שדבריו קיימין (75).

וכן כשאמר "מה שתעלה מצודתי היום", הרי שמדובר שהוא צריך למכור כדי להתקיים ולהתפרנס מיד ["היום"]. ולכן תקנו חכמים שיהו דבריו קיימין — משום כדי חייו (76). אבל ברישא, שלא אמר "היום", אלא מכר

אף אם יש סמיכות דעת, לפי שאין על מה שיחול הקנין.

74. עוד הביא רש"י בשם תשובת הגאונים שהכוונה לגריעותא: אל תעלוה לפני, כיון שאין כאן קושיא.

75. והיינו דווקא כשהבן עני, שאין לו לתת משלו לצורך קבורת אביו. וכן מדובר דווקא כשמוכר בכדי תכריכי אביו. אבל אם מוכר יותר מזה, אין דבריו קיימין. רמב"ן.

76. נחלקו בזה הראשונים. יש אומרים שהמכר

בהערה הקודמת. והר"ן פירש לשיטתו, שהקושיא היא, שגם במוכר מה שיירש מאביו נאמר אותה סברא, שבאותה הנאה שהלוקח סומך עליו, מקנה לו עתה בשעת הירושה.

73. משמע מכאן, שטעם הדבר שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הוא משום שחסר בסמיכות דעת. וכן כתב הנמוקי יוסף להלן [ס"ו ע"ב].

אמנם בתשב"ץ איתא, שדווקא ככהאי גוונא, שהחפץ בעולם, אלא שאינו ברשות המוכר, אמרינן שהדבר תלוי בסמיכות דעת. אבל כשהדבר לא בא עדיין לעולם כלל, לא חל הקנין